

KÓNYA FRANCISKA

*Viczay Anna Terézia apácáknak fordított elmélkedésgyűjteménye és annak forrása**

Bizakodó fordítóról tanúskodik az 1720-ban megjelent elmélkedésgyűjtemény ajánlása: „oly ereit remílem ezen könyvecskémnek, hogy ha ki véle szorgalmasan fog élni, igen könnyen eltávoztathatja az magátúl minden bűnöknek veszedelmét és nyomorúságát.”¹ *Az elmélkedéseknek és lelki foglalatosságoknak könyve* címet viselő mű kiadója egy nagyszombati klarissza: Viczay Anna Terézia. A címlap és az ajánlás sorai szerint a nyomtatás az apáca nagynénje, lósi és hédervári Viczay Terézia költségén valósulhatott meg. Bár a könyv egészében nincs arra való pontos kijelentés, hogy maga a klarissza fordította, sőt a címlap „fordíttatta” igéje elbizonytalanító is lehet, a szakirodalom és hagyomány alapján előbbit tarthatjuk valószínűleg.

Tanulmányomban miután összegeztem a fordítóról való ismereteinket, felfedem az elmélkedésgyűjtemény forrását és annak titokzatos szerzőjét. Ezeket követően a fordításra vonatkozó következtetéseket vonok le a két mű összehasonlítása alapján. Végül a könyv tágabb kontextusát tekintve, hasonló korabeli lelkigyakorlatokat figyelembe véve vizsgálom a meditációk tematikáját és szerkesztését.

1. Ki fordította?

Keveset tudunk az elmélkedésgyűjtemény fordítójáról. Legutóbb Schwarcz Katalin foglalta össze ezeket az ismereteket. Nagy Iván családtörténeti munkájában Hédervári Katalin (†1680) és Viczay János lányának tartja, de a nagyszombati klarissza jegyzőkönyv és más források ennek ellentmondanak. Ezek szerint Viczay Anna Terézia (1682–1768) Perényi Erzsébet és Viczay Ádám leánya.² Schwarcz Katalin észrevételét támasztja alá az a temetési beszéd,

---

* A szerző az MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport munkatársa.

¹ VICZAY Anna Terézia, *Az elmélkedéseknek és lelki foglalatosságoknak könyve*, Nagyszombat, 1720, [5].

² SCHWARCZ Katalin, *A klarissza apácák könyvkultúrája a XVIII. században*, Szeged, Scriptum, 1994 (Olvasmánytörténeti Dolgozatok, 6), 28.

melyet Stehenics János apát mondott Héderváron a 34. életévében elhunyt gróf Viczay Jób (1701–1735) felett.³ A szónoklatból egyértelműen kiderül, hogy a halott a fent említett Viczay Ádám és Perényi Erzsébet fia. Az orációban a pap elsőként a klarissza Teréziát nevezi meg az elhunyt Rebeka és Anna testvérei mellett:

búcsúzom tőletek is egy testvér atyámfiai, lósi és hédervári Viczay Terézia szűz Szent Klára szörzetinek egyik virágszála, kedves nénémasszony, te sanyarú szörzetes életet választottál magadnak, és kisedd korodtúl fogvást a sanyarúság fejedelmét, a Krisztust vőlegényednek eljegyztetted, tégy részessé minden áhétatosságodban, hogy Ábrahámmal azt mondhasam: *Bene sit mihi propter te, et anima mea vivat ab gratiam tui*. Hogy jól legyek miattad, és éljen lölköm lölködért.⁴

Nagy Iván a lósi és hédervári Viczay család leírásánál egy mondatot szentel a klarissza fordítóra is: 1720-ban Nagyszombatban egy „imakönyvet” adott ki. A nemzetségtáblában pedig tévesen apja testvérével, Teréz nagynénjével azonosítja, akinek a könyv ajánlása szól.⁵ Schwarcz Katalintól tudjuk, hogy Anna Terézia hasonlóan több nemes származású leánygyermekhez, egész korán, nyolc éves korától, tehát 1700-tól a nagyszombati klarissza zárdában élt. Fogadalmat 1708. március 18-án tett. Tisztséget nem viselt, clericaként halt meg 1768. november 16-án.⁶

2. Miből fordította?

A nyolcadrétű elmélkedésgyűjteményben mindössze a címlapon találunk egy rövid utalást a forrásszövegre: „a klastrombéli szüzeknek ezelőtt német nyelven sokféle könyvekből összeszedett.” A szakirodalom mindeddig nem azonosí-

³ A család ezekben az években a Habsburgok támogatását élvezte. Viczay Ádám (I.) 1645-ben báró rangot kapott, unokája Ádám (II.) a törökkel folytatott harcok idején, a Győr megyei felkelő nemesség vezére volt. Utóbbi fia Viczay Jób 1723. május 14-én III. Károly királytól grófságot nyert. NAGY Iván, *Magyarország családai czímerekkel és nemzedéki táblákkal*, XII, Pest, 1865, 174–175.

⁴ STEHENICS János, *Lessus Hedervarianus, az az Hédervári siralom*, Győr, 1735, 68.

⁵ NAGY, *i. m.*, 174–175.

⁶ SCHWARCZ *i. m.*, 81.; A MaMűL Schwarcz adatait használja: TAMÁS Zsuzsanna, *Viczay Anna Terézia = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon: középkor és kora újkor*, főszerk. KÖSZEGHY Péter, XII, Bp., Balassi, 2011, 428.

totta az eredeti művet.⁷ Kitartó nyomozás és az internet nyújtotta segítség által sikerült megtalálnom a német nyelvű forrást. Először 1710-ben jelent meg Wilhelm Fesenmayr ferences *Betrachtung und Exercitien-Buch für die Geistliche, Gott-verlobte Closter-Jungfrauen* című könyve.⁸ Kelendőségére következtethetünk abból, hogy 1715-ben és 1724-ben újra kiadták. Mindhárom nyolcadrét méretű kiadás Augsburgban Stephan Meistetter nyomdájában készült. Ezek az első újranyomások, tartalmi eltérésként csupán a kiadás sorszámának („zum andern mahl in Truck gegeben”; „zum dritten mahl [...]”) feltüntetését említhetjük a címlapon. Ugyanakkor az eredetiben szereplő 15 egész oldalas metszetből hiányzik néhány a harmadik kiadásban.

Wilhelm Fesenmayrről, a forrásszöveg szerzőjéről sem lehet többet tudni, mint magyar fordítójáról. Legtöbbet a lelkigyakorlatos könyv alcíme árul el róla. Eszerint egy strasbourg-i provinciához tartozó ferences szerzetesről van szó, aki az Eger városban lévő klarisszák gyóntatójaként különböző könyvekből szerkesztette össze művét.⁹ Itt a morvaországi Eger (mai csehországi Cheb) településről van szó.¹⁰ Az *Allgemeine deutsche Biographie* csak annyit ír a szerzőről, hogy a ferences rendhez tartozik, és 1715-ben (!) Augsburgban megjelent ez a könyve, tehát az első 1710-es kiadásról nem tud.¹¹

Az olvasóhoz címzett német ajánlás a megjelenés idején már elhunytként („in der Gott ruhende Vatter Wilhelm Fesenmayr”)¹² említi a ferences szerzőt, aki mint a méh a sok virágocskáról a mézet, úgy gyűjtötte össze ezt a lelkigyakorlatos könyvet, és úgy szerkesztette, ahogy legjobbnak vélte a klarisszák szá-

---

⁷ A klarisszák könyvjegyzékéről készült lista nem említi ezt a könyvet: SCHWARCZ, *i. m.*, 58–77.

⁸ Wilhelm FESENMAYR, *Betrachtung und Exercitien-Buch für die Geistliche, Gott-verlobte Closter-Jungfrauen*, Augsburg, 1710.

⁹ Mindhárom címlapon: „F. Wilhelm Fesenmayr, Franciscan. der Recollecten Strassburger Provinz, der Zeit Deffinitor, und Clarisser Beichtvatter.”

¹⁰ Az egri klarissza kolostort az 1270-es években alapították. Bert ROEST, *Order and Disorder: The Poor Clares between Foundation and Reform*, Leiden, Brill, 2013, 145–154. A kolostorral szemben 1708–1711 között épített és Szent Klárának szentelt templom Christopher Dietzenhofer tervei alapján készült, ma a város egyik legszebb barokk épülete, és világi koncertteremként működik.

¹¹ „Ein Wilhelm Fesenmayr, Ord. Minor., schrieb ein Betrachtung- und Exercitienbuch für die Klosterjungfrauen. Augsb. 1715.” Karl Gustav VEESENMEYER, *Veesenmeyer = Allgemeine deutsche Biographie* (ADB), hrsg. Historische Commission bei der königl. Akademie der Wissenschaften, XXXIX, Leipzig, Duncker & Humblot, 1895, 519–523: http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=ADB:Veesenmeyer,_Georg&oldid=1681711. (Az utolsó leltetés dátuma: 2015. 01. 16.)

¹² FESENMAYR, *i. m.*, [5].

mára.¹³ Ugyancsak az ajánlásból értesülünk arról, hogy Bernardina Vetterlin von Wildenbrunn nevezetű apátnő közbenjárásának köszönhetően jelenhetett meg ez a könyv. A klarissza abatissza nevét a különböző feljegyzések többféle formában őrzik.¹⁴

A klarisszákra, mint a mű célközönségére nem csupán a címlap és az előszó utal, hanem ez hangsúlyosan megjelenik az elmélkedések tematikájában és a lelkigyakorlat végzéséhez fűzött útmutatókban is. Utóbbira példaként kiemelném a második fejezet 6. részét, amely *Mi kívántatik a kart gyakorló és külső rendbéli szűzektől?* alcímmel egy teljes napi program felépítését tartalmazza: óráról órára lebontva. Ebben két alkalommal a szerzet által rendelt imákat írja elő. A lelkigyakorlat után elmondandó tanúságtételek szövege alapján a szerzetes személy néhány más szent neve mellett fogadást tesz „szűz szent Klára anyám előtt is”.¹⁵ A szerző a lelkigyakorlat végére útravalóként három utat fogalmaz meg: mi módon maradhat meg jó elhatározásaiban az ember? Rádásként ezt a tanácsot adja: leghasznosabb számodra „ha minden cselekedetidben a te szerzetednek vége és céljára fordítod lelki szemeidet, és eszerént fogod rendelni minden más fogadásodat.”¹⁶

4. Hogyan fordította?

A magyar nyelvű elmélkedésgyűjtemény és eredetijének összehasonlításakor, rögtön feltűnik, hogy a fordító elhagyja a német kötet olvasókhöz címzett előszavát. Ehelyett a már említett Viczay Teréziának szóló ajánlás olvasható. Ugyancsak könnyen észrevehető, hogy a fordítás rövid toldást tartalmaz a vé-

¹³ „als Er würtlicher Beichtvatter deren *Clarisserinen* in Eger war/ aus vielen anderen/ gleichwie die Bienlein aus vielen Blümlein das Hönig samlen/ das gegenwörtige *Exervitien*-Buch zusammen getragen/ und/ wo es füglich senn kundte/ für die besagte *Clarisserinen* eingerichtet.” *Uo*.

¹⁴ Nevének Bernardina Vetterlin von Wildtenbrunn változata szerepel az egeri klarissza kolostor regiszterében. Ez a forrás 1680-ban még Joanna Penzint nevezi apátnőként, a következő bejegyzés viszont (1691. november 4-ei dátummal) már Bernardinát említi. Anton SCHUBERT, *Urkunden-Regesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens*, Innsbruck, Wagner, 1901, 173: <https://archive.org/details/urkunden-regeste00schugoog>. (Az utolsó letöltés dátuma: 2015. 01. 16.) – Egy újabb névváltozatban találjuk Eger város archívumának katalógusában: 1688–1700 között Bernhardina Vetterle von Wildenbrunn a klarissza apátnő, meghalt 1723-ban. Karl SIEGEL, *Die Kataloge des Egerer Stadtarchivs*, Eger, 1900, 211.

¹⁵ VICZAY, *i. m.*, 429.; FESENMAJR, *i. m.*, 353.

¹⁶ VICZAY, *i. m.*, 440.; FESENMAJR, *i. m.*, 363.

gén. A négy oldalas bővítés öt gyónás előtti és három gyónás utáni magyar nyelvű imádságból áll. Az első két ima egy évvel korábban Pongrácz Eszter *Arany koronájában* is megtalálható (egy ima formájában).¹⁷

A továbbiakban nézzük, milyen fordítói eljárást fedezhetünk fel, ha részletebb összehasonlítást végzünk? Tartalmi jellegű eltérések vizsgálatakor megállapíthatjuk, hogy Viczay Anna szövegű, szoros fordítást készített. Tehát nem jellemző rá sem bővítő, sem kihagyó tendencia. A teljes magyar szöveg szinte szóról szóra, teljesen megfeleltethető a német forrásszövegnek. Alig néhány esetben van példa egy-egy gondolat, mondat elhagyására. Ezeket véletlenszerűségük miatt szándéktalan, fordítói- vagy sajtóhibaként is minősíthetjük. Példaként említem itt: az ötödik nap 4. elmélkedéséhez tartozó Kempis *Krisztus követéséből* való két ajánlott olvasmány egyikének elmaradását. Viczaynál ezt találjuk: „II. Könyvének 8. részében. *A Jézushoz tartandó hív barátságról.*” A németben ezt megelőzi még a belső béke megteremtéséről szóló 2. könyv 1. fejezetre való hivatkozás („Lesung aus Thoma von Kempis, im 2 Buch, 1 capitel. Won inneren Wandel und gedultigen Leyden aller Wiederwärtigkeit”).¹⁸ Szentírási versek és egyéb hivatkozások elhagyása esetében viszont, ezek gyakoriságából és rendszerességéből arra következtethetünk, hogy szándékos kihagyásról lehet szó.¹⁹ A fordító általában idézi a fejezetszámokat, viszont a versszámokat már nem adja meg.²⁰

A magyar szöveg lexikai és stilisztikai vonatkozásait összegezve a fordító gazdag jelzőhasználatát, szemléletes képeit, szófordulatait emelném ki. A szövegű fordításmód következtében viszont kevés efféle bővítést fedezhetünk fel. Egyik ilyen példa a halálról való elmélkedésben található: ha elképzelsz egy halálra vált embert, és a testi változásokon meg nem rendülsz, „nem vagy ember: hanem kemény kőszikla és fene tigrisnél erősebb és gonoszabb”. Ez a for-

¹⁷ PONGRÁ CZ Eszter, *Igaz isteni szeretetnek harmatjából nevedet, drága kövekkel kirakott arany korona*, Nagyszombat, 1719, 122.

¹⁸ Ezután következik a magyarban meglévő: „Im 2 Buch 8 Capitel Von der gehaimischen Beiwohnung und Freundschaft gegen Jesu zu haben.” VICZAY, *i. m.*, 302.; FESEN MAYR, *i. m.*, 235. Hasonló eset: „Kempis 1,4 r.: Miképpen kellessék embernek magát megutálni és minden kívánságoktól búcsút venni.”, németben emellett még Kempis 3, 32: Wie der Mench sich selbst verlaugnen und allen Begirden absagen soll. VICZAY, *i. m.*, 233.; FESEN MAYR, *i. m.*, 176.

¹⁹ „[...] amint szól szent Pál”, VICZAY, *i. m.*, 328.; „ad Galat 6.v.1.”, FESEN MAYR, *i. m.*, 260.

²⁰ Pl. Prov 14, (23); Préd 9, (25). VICZAY, *i. m.*, 243.; FESEN MAYR, *i. m.*, 185.

rásszövegben: „so bist du kein Mensch, sondern ein Stein, oder ein wiertes Tiegerthier.”²¹

A fordító lexikai gazdagságára és egyben egyfajta értelmezési tevékenységére is példa a német Anzieg címszónak a magyar változatban való többféle megfeleltetése: a különböző részek leginkább alkalmas címeként felváltva fordítja oktatásnak, intésnek, elmélkedésnek. A negyedik nap 2. elmélkedése az érzékszervek megkísértésére hívja fel a lelkigyakorlatozó figyelmét: a sátán örömet hallgatja a haszontalan, dísztelen és trágár beszélgetést („unnützes, für witziges, ungeistliches geschwätz”).²²

5. Milyen elmélkedésekre épül a klarisszáknak írt lelkigyakorlat?

Az elmélkedési témák rendszerezéséhez előbb röviden tekintsük meg a könyv szerkezetét. A *Betrachtung und Exerctien-Buch* három részre tagolódik: ebből az első kettő gyakorlati útmutató a könyv használatához, intések sorozatát tartalmazza, míg a harmadik rész a tényleges nyolc napra osztott lelkigyakorlat. A lelkigyakorlatozó minden nap három témán (kivéve az ötödik napot) elmélkedhet. Egy meditáció szerkezete következőképpen vázolható:

elmélkedések előtti állandó kezdőimádság
bemenetel (képezd magadnak, mintha látnád...)
„punctum”-oknak nevezett impulzusok (általában három ilyen)
elmélkedés utáni állandó imádság
önvizsgálat (pl. az alázatosságnak vizsgálása, felebaráti szeretetről való vizsgálás), melynek végén ajánlja a témához illeszkedő Kempis-olvasmányt
fundamentumbéli oktatás (általában szentírási idézet)
ezen elmélkedésnek gyümölcse (rövid tanulságféle).

Fesenmayr a bevezető részben többször is hangsúlyozza az előkészületek fontosságát (elolvasni még kezdés előtt a punctumokat), az elmélkedés helyével kapcsolatban pedig így ír: mikor elérkezik az ideje, menj abba a szobába, ahol végezni akarsz, „és essél térdre töredelmes szívvel egy ájtatos kép előtt, a szent kereszt jelét magadra vetvén kezd el.”²³

²¹ VICZAY, *i. m.*, 26.; FESENMAYR, *i. m.*, 18.

²² VICZAY, *i. m.*, 225.; FESENMAYR, *i. m.*, 169.

²³ VICZAY, *i. m.*, 7.

Az elmélkedések tematikáját tekintve Fesenmayr műve szorosan illeszkedik a korszak meditációirói hagyományához, amely nagyrészt az ignáci *Lelkigyakorlatokra* alapoz. A szerző könyve elején néven is nevezi Loyolai Ignácot, mint általában az elmélkedésnek („a mennyei gondolkodásnak”) szerzőjét.²⁴ Másik forrásműve Kempis Tamás *Krisztus követése*: minden meditációhoz hozzárendel ebből egy-egy olvasmányrészt. Elmélkedéseinek impulzív, megfontolásra szánt gondolatai: a teremtetés/az ember célja, a négy végső dolog, a bűn/bűnös természet kérdése, az érzékszervek és akarat megzabolázása; ezek mellett két nap Krisztus életeseményeiből merít, majd a kötet a megdicsőülés és istenszeretet témájával zárul. Az általánosságok mellett viszont a klarisszáknak szóló címzés következtében a szerző csaknem minden napra bevesz egy-egy olyan elmélkedést, amely kimondottan a szerzetbeli élettel kapcsolatos.²⁵ Itt kiemelném a lelkigyakorlat ötödik napját, amely a szerzetesi fogadalmakra (szegénység, szüzenesség, engedelmisség, megmaradás) összpontosít (ld. a Függelék). Ennek hangsúlyosságát jelöli, hogy ez az egyetlen nap, amelyik négy meditációt tartalmaz, és a lelkigyakorlatos idő közepére sem véletlenül helyezte a szerző. Fesenmayr a regulák megtartásának fontosságára szintén megkülönböztetett figyelmet szentel. A naponkénti lelkiismeretvizsgálatban (pl. 5. nap: A szerzet reguláiról való vizsgálat és elmélkedés) gyakran tér vissza erre, emellett az utolsó nap 2. elmélkedését is ennek szenteli.

Fesenmayr könyve az ignáci mintának tulajdoníthatóan tematikailag hasonlatosságot mutat a francia jezsuita, Antoine Boissieu néhány évvel korábban, 1679-ben megjelent lelkigyakorlatával (*La voye de la perfection, pour la retraite de huit jours*).²⁶ Ezt a művet többször is németre fordították. Az 1707-es müncheni kiadáson a fordító neve nem szerepel, csupán annyit tudni, hogy egy jezsuita atya készítette.²⁷ Boissieu lelkigyakorlata nem tagolódik nyolc napra, ahogy Loyolai

---

²⁴ VICZAY, *i. m.*, 3.; FESENMAYR, *i. m.*, 2.

²⁵ Részletesebb példaként hozom az első nap 2. elmélkedését, amely a kolostorba vonuláson mint Isten ajándékán gondolkodik. Hasonlatként a Noé bárkája és az özönvíz képével él: a világ tele a gonoszság vizeivel, de Isten téged innen kiragadott, a szerzet bárkájába vezetett az ő mennyei sugallatai által, ahol elkerülted az örökkévaló kárhozat veszedelmét is, ezért mindenkor hálaadással tartozol neki, mondja az első pont. A további kettő pedig e hivatás fenségeségéről elmélkedik, és lelkiismeret-vizsgálatra indít: pirulj megfontolva, hogy mennyit haladtál előre a lelki úton, mióta a szerzetbe léptél. Az elmélkedés gyümölcseként pedig a következő feladatot adja: tekintsd meg, milyen készüléttel érkeztl első nap a szerzetbe, és hogy megmaradtál-e ebben mindeddig. Vö. *Uo.*, 117.

²⁶ Antoine BOISSIEU, *La voye de la perfection, pour la retraite de huit jours*, Lyon, 1679.

²⁷ *Weg der Vollkommenheit, für eine acht tägige Versammlung des Geists*, München, 1707. Ezt később Michael Sintzel is lefordította, munkája valószínűleg nem egyezik a korábbi német ki-

Ignácnál vagy Fesenmayrnél láthatjuk. A francia jezsuita folytatólagosan számozva huszonhat elmélkedést nyújt az olvasó elé.²⁸ A bevezetésben viszont részletes eligazítást ad a lelkigyakorlatozónak a meditációk végzésének menetéről, és minden napra kegyes olvasmányokat ajánl. Utóbbiak változatosak: Kempis igen kedvelt műve mellett gyakran hivatkozik Alphonsus Rodriguez (1532–1617), a később szentté avatott jezsuita atya traktátusára,²⁹ ugyanakkor minden napra ajánl egy-egy evangéliumi szövegrészt.

A korabeli jezsuita lelkigyakorlatok mellett meg kell említenünk a német ferences, Aemilianus Nieberle *Octava Seraphica* című munkáját, amely Európa szerte nagy népszerűségnek örvendett a 18–19. században. Az 1715-ös latin nyelvű első megjelenése után több nyelvre is lefordították (köztük németre, lengyelre, angolra, olaszra).³⁰ Magyarul először Csíksomlyón adták ki 1768-ban,³¹ majd két évvel később, feltehetőleg előbbi ismerete nélkül, Takács Antal szintén lefordította (név nélkül).³² Takács nem vette át az eredetiben szereplő *Rubricae Generalist*, amely aprólékos leírását adja a ferences rendtartásnak meghatározva az étkezések ideje mellett a közösségi imák és az egyéni meditációk időpontját is. Ugyanitt megtaláljuk a lelkigyakorlat idejére kiírt olvasmány, a Kempis *Krisztus követése* naponként olvasandó részeinek listáját is.

A két ferences által írt lelkigyakorlat összevetése alapján megállapíthatjuk, hogy a meditációk hasonló témákat dolgoznak fel (ld. a Függelékét). Az elmélkedés mindkettőnél három-három punktumra épül. Közös elem a napi reflexió, lelkiismeret-vizsgálat, a szerzetesi fogadalmaknak szentelt nap (napok). Nieberle lelkigyakorlatának napi szerkezete könnyebben áttekinthető:

---

adással. Michael SINTZEL, *Weg der Vollkommenheit für acht tägige geistliche Übungen: nach den Betrachtungen des heiligen Ignatius*, München, 1845.

²⁸ Az 1707-es német fordítás már felosztja az elmélkedéseket: minden napra három-három meditáció jut, melyeket egy consideration (megfontolás) zár.

²⁹ Boissieu írta meg a spanyol jezsuita szent élettörténetét: Antoine BOISSIEU, *La vie du vénérable Frère Alph. Rodriguez de la Compagnie de Jésus*, Lyon, 1688.

³⁰ Aemilianus NIEBERLE, *Octava Seraphica religioso spiritualia exercitia facienti: singulis annis per octo continuos dies studiose pariter ac devote celebranda*, Augustae Vindelicorum, 1715. – Többi kiadásáról és elterjedéséről részletesen: FARMATI Anna, „Szerzetted el-hagyod, ha égni, és Szerafim lenni nem akarsz”: *A misztikus tapasztalat mint argumentum- és identitásképző nyelvezet egy ferences lelkigyakorlatos könyvben = Misztika a 16–18. századi Magyarországon*, szerk. BOGÁR Judit, Piliscsaba, PPKÉ – BTK, 2013 (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 5), 101–112.

³¹ *Octava seraphica. Avagy nyolcz napok alatt tartó Exercitium az-az: a keresztényi és szerzetesi tekleles életre vezérő lelki elmélkedéseknek s tanúságoknak Gyakorlása*; Csíksomlyó, 1768.

³² *Lelki-isméretnek ösztöne, az-az egy titkos értelmű tövisszes kert*, Győr, 1770.

meditatio 1.

lectio matutina (Rövid reggeli üdvösséges és hasznos olvasás)³³

examen (számvétel)

meditatio 2.

lectio vespertina (Estvéli lelki mulatság)

examen (számvétel)

meditatio 3.

A lectionak nevezett részek gyakorlatilag nem sokban térnek el az elmélkedések alatt olvashatókkal: értekezésszerű szövegrészek keverednek ajánlott fohászokkal, néhány dolog meggondolására, megfontolására hívják fel a lelki-gyakorlatozó figyelmét. A meditációk tartalmilag közel állnak az examenhez: gyakran lelkiismeret-vizsgálatra, élete megjobbítására szólítják fel olvasót.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a ferences Wilhelm Fesenmayr (Viczay Anna Terézia által magyarra fordított) lelkigyakorlatos könyve, hasonlóan a többi korabeli elmélkedésgyűjteményhez, tematikai és szerkezeti szempontból egyaránt meghatározóan az ignáci lelkigyakorlat mintájára épül. Érdekes figyelemmel követni, ahogy a szerzők a célközönségtől függően szabadon kezelik az elmélkedési témákat. Így Fesenmayr, hasonlóan a német ferences, Aemilianus Nieberle lelkigyakorlatához, a szerzetesi élet mindennapjait érintő témákkal egészíti ki a Loyolai Ignác nyomán elterjedt meditációkat, az elmélkedési időt pedig a kolostorban élők rendtartásához igazítja.

---

³³ A latin kifejezés magyar megfelelője Takács Antal fordításában olvasható.

Függelék

Fesenmayr művének fordítása: *Az elmélkedéseknek és lelki foglalatosságoknak könyve*
nyolc napos lelkigyakorlatának elmélkedési témái (kiemelve a szerzetesi étellel kapcsolatosak):

I. napja

[1: A teremtés céljáról és végéről]

2: A szent szerzetben való bemenetel Istentől adott jótéteményről

3: A szerzetbéli személynek céljáról és végéről

II. napja

1: A te bűneidnek sokaságáról és igen nehéz voltáról, melyekkel Istent megbántottad

2: A bocsánandó bűnről

3: Az üdőnek kárhozatos elvesztéséről, mellyel a szerzetes személy rosszul élt

III. napja

1: A szerzetbéli személynek haláláról.

2: A magános ítéletről

3: A purgatóriumnak tüzeréről

IV. napja

1: Az elme gonosz kívánságának meggyőzéséről

2: A nyelvnek, füleknek és szemeknek külső érzékenységről

3: Az elmének, akaratnak és ember maga szeretetinek megvizsgálásáról

V. napja

1: A szerzet fogadásinak megtartásáról és először az lelki szegénységnek fogadásáról

2: A második votumról, tudniillik a szüzességről

3: A harmadik votumról, úgymint az engedelmességről

4: A végig való megmaradásnak votumáról

VI. napja

1: A pusztában való Krisztus Urunk kísértetiről

2: A tanítványoknak Krisztus által való lábok megmosásáról

3: Felebaráti szeretetről

VII. napja

1: Krisztus Urunknak megostoroztatásáról

2: A Krisztus megcsúfoltatásáról, mely történt midőn ütet Heródesnél tövissel koronázták

3: Krisztus Urunk megfeszítéséről

VIII. napja

1: Az Úr Jézus Krisztus föltámadásáról és mennyben meneteléről

2: A szerzetbéli személynek nagy dűcsőségeiről, melyet fog nyerni mennyben a regulák megőrzése után

3: Az embernek az ő Istenihez való szeretetéről

Aemilianus Nieberle művének fordítása: *Lelki-isméretnek ösztöne* nyolc napos lelkigyakorlatának elmélkedési témái (kiemelve a szerzetesi élettel kapcsolatosak):

I. napja

[1: A teremtés céljáról és végéről]

2: Az Istennek hív szolgálatáról

3: A tulajdon üdvösségednek szorgalmatos gondviseléséről

II. napja

1: Az halálos vétkekről

2: Az halálos vétkekről

3: A bocsánandó vétkeknek nagy voltáról

III. napja

1: Az halálról

2: A végső ítéletről

3: A pokolról

IV. napja

1: A szerzetes életnek méltóságáról

2: A szerzetes életnek különös hasznáról

3: A szerzetesi tökéletességről

V. napja

1: Az engedelmességről

2: A szerzetesi szegénységről

3: A tiszta szüzességről

VI. napja

1: A Krisztus követéséről

2: A Krisztus életéről

3: Az Úrnak szenvedéséről

VII. napja

- 1: Közönségesen a jó erkölcsökről
- 2: A véghetetlen szeretetéről Istennek, mellyel minket szeretett
- 3: A maga alázatos megismeréséről embernek

VIII. napja

- 1: A boldogságos Szűz Máriának méltóságáról
- 2: Az Istenről
- 3: A jó fogadásoknak végben viteléről

Wilhelm FESENMAYR, Betrachtung und Exerctien-Buch für die Geistliche,
Gott-verlobte Closter-Jungfrauen, Augsburg, 1710